

Orosz István

Ünnepelnek a debreceni katolikusok

Interjú Bosák Nándor megyéspüspökkel

2015-ben ünnepelnek a debreceni katolikusok. A Debrecen-Nyíregyházi Egyházmegyében Bosák Nándor megyéspüspök úr az egyházi év kezdetén, 2014 advent első vasárnapján emlékevet hirdetett a debreceni katolikus újjászületés emlékére. Beszélgetésünkben először arról kérdeztem püspök urat, hogyan született meg az emlékév gondolata, miért 2015 lett a katolikus újjászületés emlék-éve?

A történelmi múlt eseményeiből szükségszerűen következett a dátum, hangzott a válasz. 1715-ben a magyar országgyűlés olyan törvényt alkotott, amely szerint az uralkodó csak úgy szentesítheti Debrecen szabad királyi városi státusát, ha a város hozzájárul ahhoz, hogy a katolikusoknak parókiájuk legyen a városban és visszaköltözhessenek a ferencrendi szerzetesek is, akik már a 16. század dereka óta nem működtek a városban, s Debrecenben nem volt mód a katolikus hitélet gyakorlására sem. A város akkori vezetői, ha nem is könnyen, elfogadták az országgyűlési törvény feltételeit, amelyek szerint a város helyet biztosít a katolikus plébániai egyház építésére és a Szent Ferenc-rendű atyák konventje számára. Ennek az országgyűlési törvénynek 300. évfordulója van 2015-ben, ez teremtett alkalmat arra, hogy Isten dicsőségére meghirdethessük az emlékevet.

A püspökség 1993. évi megalapítása után, az egyházmegyei sematizmusok szerkesztése és kiadása során derült ki, hogy a debreceni katolikusok múltja és története nincs feldolgozva, pedig ez a kezdetben csekély számú, mégis folyamatosan növekvő közösség pozitív, értékteremtő szerepet játszott a város történetében, így méltán megérdemli, hogy az újjászületés dátumáról megemlékezzünk.

A katolikusok visszatérésének lehetőségét – amint hallottuk – az 1715. évi országgyűlés 108. törvénycikkelye teremtette meg. Milyen szerepe volt ebben

gróf Csáky Imre váradi püspöknek, aki hivatala révén Bihar megye főispánja is volt, sőt az országgyűlési viták alkalmával már kalocsai érsek, és mint ilyen Bács megye főispánja is – hangzott a következő kérdés.

Csáky Imre elszánt híve volt egyházának, s azt a – ma úgy mondanánk – „lobbi helyzetet”, amiben tisztségei és hivatalai révén volt, jól tudta kamatoztatni. A Felső Tábla tagjaként előbb a főrendeket, majd az Alsó Tábla tagjait is meg tudta győzni arról, hogy Debrecenből nem lehet kizárni a katolikusokat. Csáky Imre, gazdag arisztokrata család tagjaként nagy műveltségű, számos nyelvet beszélő, de magyarságát soha nem felejtő főpap volt, aki a bécsi császári udvarral jó kapcsolatokat tartott fenn, de ezeket nem a maga, hanem egyháza számára kamatoztatta. A debreceni katolikusok jövőjét különösen a szíven viselte, az országgyűlési törvény kihirdetése után is sok formában gondoskodott a formálódó katolikus közösségről.

Arra a kérdésre, hogy milyen volt Magyarországon a 18. század első felében a protestánsok és a katolikusok viszonya, és hogyan fogadták Debrecenben a törvény előírásait, püspök úr a történészekre hagyta a választ, de részletesen kifejtette véleményét a piaristák debreceni letelepedéséről, amely 1719-ben négy évvel a törvény megszületése után következett be.

A piaristák, tanító rendként, fontos szerepet játszottak a város történetében. Feltételezhető, abban, hogy megtelepedtek Debrecenben, szintén szerepet játszhatott Csáky Imre. A püspök családja Észak-Magyarország egyik legtekintélyesebb birtokosa volt, a piarista rend pedig Lengyelországból a Felvidéken keresztül terjedt el az országban, azaz a Csákyaknak már korábban lehettek tapasztalataik a piaristák működéséről. Aligha lehetett véletlen, hogy a debreceni plébánia vezetését, amelyet a váradi püspök nagyon fontosnak tartott, hiszen 1715 után az első debreceni plébánosnak Keczer István személyében egy váradi kanonokot nevezett ki, amikor 1719-ben a piaristák is megtelepedtek a városban, rájuk bízta e fontos plébánia vezetését. A plébániai szolgálat mellett a piaristák fokozatosan fejlesztették iskolájukat is, amely a hazai, többnyire jezsuita iskolák mellett másfajta nevelési elvet képviselt. A jezsuita iskolákban a humaniorák voltak a legfontosabbak, míg a piarista iskolákban nagyobb tere nyílt a reáliáknak is. A természettudományos képzésnek a jövő szempontjából volt nagy jelentősége. A debreceni piarista képzés jól alkalmazkodott a város lakosságának mentalitásához is, színvonalát, bár a református kollégium oktatásának és nevelésének évszázados hagyományai voltak, és a felsőfokú képzéssel református teológusok százaival elégitették ki a gyülekezetek igényeit, a város protestáns lakosai is elismerték.

Arra a kérdésre, hogyan fogadta a város és az egyházmegye laikus és klerikus közönsége az emlékév meghirdetését, püspök úr egyértelmű pozitív visszajelzésekről számolt be. A válasz során módját ejtette annak is, hogy a város mostani katolikusainak vallásosságáról szót ejtsen. Érdekes különbséget vázolt fel a

debreceni és Debrecen környéki katolikusok és a szabolcsi katolikusok magatartása között. Nyíregyházán és Szabolcsban a római és görög katolikus lakosság általában többséget alkot a településeken s ez olyan tudati helyzetet teremt, amely természetesnek veszi vallási meggyőződése nyilvános megvallását, amelyet nem tudott megakadályozni a korábbi rendszer sem. A debreceni és Debrecen-környéki katolikusság nem dicsekedett katolikus voltával, vagy legalábbis vallási meggyőződésének külső jelei nem mindig voltak nyilvánvalóak, ugyanakkor ez a helyzet arra ösztönzött, hogy léleekben talán mélyebben élt a vallási meggyőződés. Ezt az erős vallási kötődést valószínűleg a közösségen belüli kisebbségi helyzet is elősegítette. Püspök úr Szabó Magdára hivatkozott, aki Debrecen város legjelesebb írói közé tartozott, s aki éveken keresztül a református egyházkerület világi főgondnoka volt, s ilyen minőségében állapította meg, hogy a kisebbségi helyzet nemcsak az etnikai, de a vallási viszonyokban is erőforrás, s azt tanácsolta püspök úrnak is, hogy a debreceni katolikusok használják ki ezt az erőforrást. Úgy tűnik a debreceni katolikusok valóban erőforrásnak tekintették és tekintik a városon belüli kisebbségi helyzetüket, s ebből fakadóan mélyebben élik meg vallásosságukat. Ennek ma semmilyen akadálya nincs, a református többségi felekezet tagjai, különösen II. János Pál pápa debreceni látogatása, és a gályarabok emlékművének emlékeztető megkoszorúzása óta, rokonszenvvel kísérik a katolikus hívők tevékenységét s azokat a kölcsönös erőfeszítéseket, amelyek a Krisztushívők egységének megteremtését szorgalmazzák. Ez jellemezte az évfordulóval kapcsolatos magatartásukat is.

A laikus hívek mellett az egyházmegye papsága is jó szívvel fogadta az emlékév meghirdetését, s azok is fáradoztak és fáradoznak a siker érdekében, akik szorosabban nem kapcsolódnak Debrecen városához.

Ennek a beszélgetésnek az időpontjában az emlékévvvel kapcsolatos rendezvényeknek jelentős része már lezajlott. Arra a kérdésemre, hogy püspök úr ezek közül melyeket tartotta a legsikeresebbnek, elsősorban a július 26-i Szent Anna búcsút emelte ki. Szent Anna tiszteletére van felszentelve a debreceni Székesegyház, természetes, hogy a katolikus egyházban a templombúcsú önmagában is jelentős esemény minden egyházközségben. Ez évben a búcsúval kapcsolatos ünnepek a templomon kívüli szentmisével kezdődtek, amelynek során a Szent Anna utca jelentős része megtelt debreceni és az egyházmegyéből érkezett hívekkel. A szentmisét Böcskei László nagyváradai megyéspüspök, Csáky Imre mai utóda celebrálta, s ő mondott szentbeszédet is. Az emlékező szentmisén a koncelebránsok között volt Bábel Balázs kalocsa-kecskeméti érsek, Csáky Imre másik utóda, Kocsis Fülöp, a János pápa által nemrég debreceni székhellyel alapított hajdúdorogi görög szertartású metropólia érsek-metropolitája, Schönberger Jenő szatmárnémeti püspök, Gyulay Endre, a szeged-csanádi egyházmegye emeritus püspöke és természetesen Bosák Nándor is. Köszöntőjében Bosák püspök üdvözölte az egyházmegye csaknem minden települését képviselő híveket, akik

mellett jelen volt a szentmisén, az egyházmegye társszékhelyének, Nyíregyházának a polgármestere, de számos erdélyi egyházközség zarándoka is. A szentmise után szólt az egybegyűlt hívekhez Papp László, Debrecen város polgármestere és Fekete Károly, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke is. Az egyházmegye az évforduló alkalmából szobrot állított Csáky Imre bíborosnak, annak a templomnak előterében, amely az ő adományai nélkül nem születhetett volna meg. A szobor avatását, amelynek alkotója E. Lakatos Aranka, Bábel Balázs érsek úr végezte, megemlékezvén Csáky Imre kalocsai tevékenységéről is.

Az ünnepélyes szentmise mellett más lehetőségek is voltak július 26-án az emlékezésre. A zarándokok megtekinthették a Déri Múzeumban Munkácsy Mihály Krisztus-trilógiáját, családi találkozón vehettek részt a Békás tónál, meghallgathatták a gyimesfelsőlóki iskola diákjainak előadását, majd este a szabadtéri színpadon Néri Szent Fülöp életéről szóló színi előadást nézhetek meg. A programok látogatottsága a templombúcsú eredményességét igazolta.

Az eddig megvalósult programok közül a püspök úr a július-26-i búcsú mellett kiemelte az „*ars sacra debreceniensis*” pályázatot, amelyet igen színvonalasnak és eredményesnek tartott. A pályázatot az egyházmegye mellett a város önkormányzata, a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének megyei csoportja és a Debreceni Művelődési Központ hirdette meg olyan tematikával, amely az emberi lét „szakrális és transzcendens dimenzióit” fogalmazza meg a különböző művészeti ágak eszközeivel. A pályázatra iparművészek, szobrászok, textiltervezők, ötvösök, grafikusok és mások nyújtották be pályázatukat. 65 pályázó csaknem kétszáz pályaművéből a szakmai zsűri 92 alkotást tartott kiállításra méltónak. A kiállítás április 10-én nyílt meg a debreceni Belvárosi Galériában. A kiállított alkotások nem kötődtek csak a katolikus valláshoz, hiszen a szakralitás számos felekezet életében játszik fontos szerepet, ugyanakkor azt is bemutatják, hogy a 300 évvel ezelőtt újjászületett debreceni katolikus felekezet hívei is hozzájárultak a város kulturális sokszínűségéhez, értékeinek gazdagításához.

Fontos adalék volt az emlékév sikerében a Takács József szerkesztette impozáns kötet megjelenése (Katolikusok Debrecenben 1715–2015.). A csaknem 800 oldalas kiadványt a Debrecen-Nyíregyházi Római Katolikus Egyházmegyei Levéltár és Könyvtár jelentette meg, pótolva azt az űrt, amely a katolikusok 300 éves debreceni történetével kapcsolatban tapasztalható volt. Bosák püspök úr ajánlásában olvashatjuk, hogy „az emlékezés... sohasem öncélú. Ezek a lapok a múltról beszélnek, de a jelenhez és a jövőhöz szólnak.” A debreceni katolikus múlt gazdagsága nemcsak a közölt dokumentumokból, köztük az 1715. évi 108. országgyűlési törvénycikkéből, a Szent Anna templom 1746. évi felszentelési okmányából, a debreceni ferencesek 1788. évi császári elűzetésükkor mondott prédikációjáról, vagy az 1942-ben a domonkosok debreceni betelepüléséről szóló iratról, Mindszenty József bíboros hercegprímásnak 1946-ban az Aranybikában mondott beszédéről, Bosák Nándor vatikáni püspöki kinevezési bullájáról

tárul élénk, de abból az alapos személyi adattárból is, amely azok életrajzi adatait tartalmazza, akik a debreceni katolikus hitéletben jelentőset alkottak. A bőség zavarával kell megküzdenünk akkor is, ha csak néhány nevet akarunk kiemelni. Csáky Imre mellett a debreceni katolikusok büszkék lehetnek Bánáss László és Udvardy József püspökökre, Csáky Miklós hercegprímás bíboros érsekre, az áldozópapok közül a vértanúságot szenvedett Kiss Szalézra, az életfogytiglani börtönre ítélt Faddy Othmár Ágostonra, Bulányi György piarista tanárra, a Borkor bázisközösségek alapítójára, a jeles professzorokra: Barta Jánostól Kálmán Bélán, Láng Nándoron, Mészáros Edén, Szabó Dezsőn át a nemrég elhunyt Berényi Dénesig, Görömbei Andrásig és Havas Lászlóig.

A tartalmas megemlékezések között szólt püspök úr arról a tudományos ülésszokról, amelyet az évforduló kapcsán a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kara rendezett jeles debreceni és az ország más vidékeiről érkező kutatók részvételével. A konferencia előadásai a város anyagi támogatásával még ebben az évben önálló kötetben megjelennek.

Arra a kérdésemre, hogy a város vezetői hogyan fogadták az emlékév meghirdetését, püspök úr válasza ugyancsak rendkívül elismerő volt. Nemcsak az anyagi támogatás miatt, hanem azért is, mert a polgármester úr és munkatársai magukénak érezték az emlékévet s úgy vélték, az emlékezés nemcsak egy felekezet, hanem az egész város ügye. Ebben természetesen az is szerepet játszott, hogy az 1715. évi 108. tc. országgyűlési becikkelyezése elválaszthatatlan a városi privilégium 1693. évi elnyerésétől. Ennek dátuma, április 11-e máig is a város külön ünnepnapja, de a szabad királyi városi cím megszerzésében megkerülhetetlen az országgyűlési becikkelyezés, s ez nemcsak a katolikus vallás befogadását tartalmazta, hanem azt is, hogy a város királyi privilégiumát senki nem vonhatta kétségbe. Így a 300 éves évforduló a város számára is fontos dátum, a katolikus emlékév felhívta a figyelmet Debrecen köztörténetének egy megkerülhetetlen évfordulójára is.

Utolsó kérdésem nem kapcsolódott közvetlenül az emlékévhez, de jellemzőnek tekinthető az emlékévet meghirdető Bosák Nándor személyére, aki első püspöke a Debrecen-Nyíregyházi Egyházmegyének, középiskolás korában debreceni diák volt, azt a templomot látogatta, amelyet Csáky Imre bíboros építtetett s azoknak a híveknek lett főpásztora, akiknek elődei az 1715. évi törvény eredményeként lehettek Debrecen város polgárai. A kérdés püspök úr főpásztori jelmondatára vonatkozott, amely így hangzik: „törd meg az éhezőknek kenyered” (*frange esurientibus panem tuum*). Nem nehéz felfedezni a jelmondatban a szegényekkel, az éhezőkkel való együttérzés jelét, ami Ferenc pápa működésének is legfontosabb vonásai közé tartozik.

Püspök úr megerősítette, hogy a múlt nagy egyéniségei közül egyik példaképe valóban Assisi Szent Ferenc volt, s az a magatartás, amivel a nagy itáliai szent közeledett az elesett emberekhez, mindig vonzó volt számára. Ebben egyé-

ni életútja is fontos szerepet játszott. A Kisalföld északi részén, egy Galánta melletti faluban, Taksonyfalván született, de szüleit 1947-ben kitelepítették Szlovákiából, s Nyíregyháza mellett Kálmánházán kaptak egy tanyát a szlovák-magyar lakosságcsere keretében. Sokkal rosszabb körülmények közé kerültek, többek között azért is, mert a nyírségi homokon nehezebb volt a megélhetés, mint a termékeny kisalföldi tájon. Ahogy püspök úr fogalmazott: „Mindig hátrányos körülmények között éltem. Másodikos elemista koromban kerültem új körülmények közé, szüleim négy testvéremmel együtt nehéz viszonyok között neveltek, a tanyáról, amit cserébe kaptunk, naponta két kilométert oda és vissza gyalogolva jutottam el a kálmánházi iskolába, amikor pedig a debreceni Fazekas Mihály Gyakorló Gimnáziumban tanultam tovább, megint csak hátrányban voltam azokkal szemben, akik debreceni elit általános iskolákból kerültek a gimnáziumba. Először egy orosz tagozatos osztályba osztottak be, de két nap múlva át kellett tenniük egy másik osztályba, mert Kálmánházán nem volt érdemleges orosz tanítás. Családi körülményeim és életutam alapján tudtam átérezni a szegény és nélkülöző embertársaim helyzetét. Az evangéliumokban szereplő »kenyérzsaporítás csodája« tudatosította bennem, hogy Jézus Krisztus a szegények és éhezők pártfogója volt, s a legnagyobb »kolduló rend« alapítója, Assisi Szent Ferenc is ezért szerepel követendő példaképeim között. A katolikus egyház »Caritas« szervezete, amelyben én is vállaltam korábban szerepet, ezt a gondolatot, a szegények segítését tekinti fő feladatának, s erejéhez mérten igyekszik csökkenteni a szegénység, a nélkülözés mértékét.”

Püspök úr ugyanakkor arra is felhívta a figyelmet, hogy a szegények környezetében élők igen gyakran érzéketlenek az emberi nyomorúság iránt, vagy úgy gondolják az egyházak és más karitatív szervezetek feladata gondoskodni a szegényekről. „Az egyház azonban nem tud mindent megoldani, nem tud minden éhezőnek kenyeret adni, hiszen lehetőségei korlátozottak...” – figyelmeztetett püspök úr. Az egész társadalom összefogása szükséges ahhoz, hogy a szegénység ne növekedjék hazánkban. Úgy kell ifjúságunkat nevelni, hogy a következő generációk is érzékenyek legyenek a társadalmi bajokra, hogy ne legyenek kitaszítottak azok, akiknek esetleg a mindennapi kenyér megszerzése is gondot jelent.

Beszélgetésünk a debreceni katolikusok ünnepi évében azzal a jókívánással ért véget, amely Isten áldását kérte a város minden lakójára.